

DIETARÍSTICA CATALANA DEL TOMBANT DE SEGLE: MODALITATS TEXTUALS I RECURSOS ESTILÍSTICS D'UN GÈNERE HÍBRID

Els bons diaris són psicològicament interessants i estèticament seductors.
Enric Balaguer (ap. Soriano 2008)

AMB PREÀMBUL...

Seguint amb la línia de recerca que endegàrem arran de la convocatòria de la Universitat d'Alacant dedicada a l'estudi dels diaris —IV Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica, 2005— i que vàrem continuar en *trobades* posteriors —XIVè Col·loqui de l'AILLC, Budapest 2006; V Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica, 2008—, en aquesta ocasió abordarem el gènere des d'una altra perspectiva. Si fins avui ens hi havíem apropat des d'una vessant genealògica i temàtica i intervinguérem en els intents d'establir-ne un canòn, ens hi endinsarem ara des d'un punt de vista «formal».

La llibertat creativa i l'hibridisme que caracteritzen el gènere, de la mateixa manera que el fan obert a tota mena de continguts, li *consenten* també varietat de modalitats textuals i recursos estilístics. Ens proposem analitzar alguns trets rellevants de la prosa diarística, que són els que, en última instància, li confeixen vàlua literària. Per tal d'ajustar-nos al poc espai de què disposem, gairebé haurem de prescindir de les citacions, a l'hora d'aportar exemples, i limitar-nos a fer-ne constar les referències bibliogràfiques.

Constitueix el nostre *corpus* la llista de títols que hem anat incorporant al bagatge de lectures mentre se succeïen les convocatòries i n'han anat apareixent al mercat, encara que de diferent categoria literària, representatius d'entre els publicats en la cruïlla de mil·lennis. Aquesta vegada, ens hem deixat *seduir* per les seves pàgines «estèticament».

1. *Mots previs i propòsits declarats: reflexions sobre l'escriptura i el llenguatge / consciència literària i «voluntat d'estil»*

Que el dietarista inclogui a l'inici del seu dietari un pròleg o unes notes introductòries és una pràctica força habitual; paraules prèvies que n'anticipen el to, n'apunten alguns dels temes, n'expliquen l'origen, la naturalesa, les di-

rectrius bàsiques i/o el perquè del dietari; en definitiva, pàgines que poden servir per proporcionar les claus de lectura i que ens permeten inferir la *poètica* del dietarista.

Les paraules preliminars d'*Espill d'insolències*, el primer dietari de T. Mollà (2001: 8-9), posem per cas, aclaren que es tracta d'una selecció de textos en què el dietarista reflexiona sobre un ampli ventall de temes i sobre quin ha estat el seu procés de gestació. Paraules similars llegim en els fulls inicials del seu segon dietari, *Al pas dels dies. Quadern d'entretemps*, en què palesa, fins i tot, la seva intenció de continuar amb el gènere, fent un joc de paraules amb el títol (Mollà 2007: s. p.). En altres casos, el dietarista parla del caràcter de l'escriptura i del seu ús com a exercici catàrtic (Simó 2005: 63-64), o confessa l'impuls que el mena a escriure'l (Garí 2001: 7; Garcia-Oliver 2007: 11).

Les noves tecnologies ja estan «afectant» l'escriptura dietarística. A la «Introducció» d'*Idees de combat. Dietari inconvenient*, J. M. Terricabras (2007: 11-12) explica que «el 15 d'octubre del 2004» va obrir «un espai d'anotacions personals», tot advertint que «no és [...] un diari íntim, perquè seria un exhibicionisme molt malaltís [...] voler escriure un diari íntim a Internet». De les moltes notes acumulades, n'ha triat un centenar per a passar a «l'espai ben definit del llibre, que més aviat convida a la lectura reposada».

Si no a les pàgines inicials, en anotacions o en fragments dispersos, els dietaristes solen deixar constància de la seva preocupació per l'estil i per les qüestions formals. Constatació que considerem fonamental perquè «[...] són els pressupòsits textuais i de construcció retòrica, més que no pas el contingut, els que fan una obra perdurable» (Madrenas/Ribera 2007: 492). Com molt encertadament reconeix R. Guillem (1992: 28), «[...] la nostra vida, per descomptat, ens importa moltíssim a nosaltres, però no al lector si aquesta no es transforma en literatura». En el mateix sentit es pronuncia R. Gomar (2006: 200-201) a *Vianant*.

Encara que el dietari no forma part dels gèneres de ficció, en la mesura que volen escriure textos literaris, els dietaristes tenen clara consciència de la distància existent entre el que escriuen i la realitat, i ho posen de manifest (Garcia-Oliver 2007: 14). La preocupació per la llengua arriba a ser també un motiu recurrent en les pàgines dels dietaris, cosa que denota la «voluntat d'estil» dels dietaristes (Pairolí 1999: 147; Mollà 2001: 33).

I. CONVENCIONS GENÈRIQUES TEMÀTIQUES I ESTRUCTURALS I LES SEVES DERIVACIONS FORMALS

Recordem d'entrada que partim de la consideració del dietari com a gènere híbrid i complex i de la manca de regles fixes com a senya d'identitat; això no obstant, hi ha tres grans eixos sobre els quals s'erigeixen els seus trets diferencials a nivell temàtic i condicionen la seva estructura: temporalitat —que

complementarem, per la nostra banda, amb el factor espai—, fragmentarisme i presència d'un *jo* vertebrador, que, igual que en determinen el contingut, també en *modulen* la forma.

1. *Delimitació temporal: del record a l'instant viscut*

Tot i que l'aparició de la data, per si sola, no converteix un text en dietari, segueix sent un tret genuí que permet identificar-lo a simple vista, i el factor temps, un motiu temàtic cabdal. Ja en el títol o subtítol solen figurar els anys a què corresponen les *vivències* referides, una primera senya que podríem considerar «formal». Molts dels dietaris en què no figuren també inclouen marques temporals: *L'extensió del temps*, de X. R. Trigo; *El temps que fuig*, de J. Pomar; *Les hores fecundes*, de J. Garí; *Dia a dia*, d'E. Torres; *Al pas dels dies. Quadern d'entretemps*, de T. Mollà; *Dietari sense dates*, de J. Romeu... El més freqüent segueix sent, però, emprar el títol convencional, *diari*, sovint acompanyat amb les dates que emmarquen l'any o el període de temps en què succeeix allò de què el dietarista ens vol fer partícips, substantiu que simultanieja amb la variant *dietari* i també, encara que amb menys freqüència, amb *quadern*: *Diaris 1974-2003*, de G. Simó; *Dietari 1997-1998*, de V. Villatoro; *El vaixell de Genseric. Dietari 2004-2005*, de F. Garcia-Oliver; *Diari sense dies (1998-2003)*, de P. Rovira; *Dietari d'estiu amb pinzellades de tardor*, de J. M. Boixareu; *Diari de tardor*, de J. Ferran; *Dietari de lectures. Literatura i postmodernitat (2005-2007)*, de J. Julià.

Assumida també com a convenció del gènere, alguns dietaristes contemporanis resten fidels a la datació completa tradicional, dia-mes-any (J. M. Boixareu, E. Torres), amb lleus variacions al respecte, com ara compaginar la data amb algun títol (E. Sòria). Altres es permeten certes llicències a l'hora d'enregistrar la temporalitat: anotacions amb títols sense data (M. Pairoli), amb títols i alguna entrada amb data (F. Garcia-Oliver) o sense títol ni data (J. Pomar, R. Gomar). Com a contrapartida, van espargint per les seves pàgines o encapçal·len les anotacions amb marques de temps molt precises (Formosa 2005a: 54, 61, 76, 157; 2005b: 47, 62). N'hi ha que indiquen simplement l'any o assenyalen un ordre cronològic al compàs de les estacions (E. Balaguer), o bé la data apareix al final de les anotacions i, en consonància amb el subtítol —*Dietari intermitent*—, sense ordre cronològic (E. Lledó). Per la seva banda, J. M. Terricabras segueix un ordre cronològic, però dins de cada bloc temàtic en què està estructurat el seu *Dietari inconvenient*.

Un dietari especialment complex, quant a la delimitació temporal, és el de G. Simó, pel fet de tractar-se d'una obra que va anar bastint al llarg de trenta anys (1974-2003). També resulta singular el de J. Vallverdú, *Hora nona. Llibre de capvespres*: en lloc de fer servir la data per iniciar les diferents parts en què l'estructura, l'autor hi col·loca el nom del sant del dia.

Malgrat que no cal que hi figuri una data precisa, el que sí que ha de tenir un dietari és una certa *cadència* temporal i/o unes referències mínimes que ens permetin contextualitzar-lo. A més de la manera peculiar de fixar el temps, els dietaris acostumen a incloure alguna reflexió sobre el seu pas —la rapidesa amb què transcorre, alguna efemèride, el contrapunt entre el present i l'evocació del passat ...— des d'una percepció subjectiva.

El present és el temps que s'imposa per consignar pensaments, activitats, fets... i, sobretot, per crear l'efecte d'immediatesa que s'espera de l'escriptura dietarística, sensació que es ratifica amb l'ús regular d'alguns adverbis o locucions adverbials com *ja, ara, de sobte...* —«Des d'aquesta taula on ara escric açó» (Guillem 2007: 88)—, del gerundi —«[...] S'està bé a casa llegint, remenant papers. Fumant, bevent cervesa i gin» (Simó 2005: 129)— o amb la precisió horària —«Són les quatre de la matinada [...]» (Mollà 2001: 254). No és infreqüent tampoc que el dietarista intenti reproduir les accions o les observacions com si estigués escrivint en aquell moment —«[...] des d'aquesta petita cambra en què escric, mentre escric [...]» (Sòria 2005: 9), com si vivència i escriptura fossin gairebé simultànies.

De vegades, el present esdevé intemporal; és el present de les afirmacions i els judicis que no es constreixen a un temps d'escriptura concret, també apareix en definicions i aforismes o opinions que neixen de l'experiència i volen ser pensament atemporal. Altres vegades empenen un present històric per convocar el record, de la mateixa manera que no es defuig mirar enrere per relacionar experiències, connectar idees, fer recapitulacions i balanços, al·ludir a moments del passat pròxim o llunyà (Lledó 2009: 151), o bé suscitar records d'infantesa —«Aquell procés de comprar el que mon pare m'havia encomanat esdevenia una satisfacció que evoque amb la memòria untada de mel» (Gomar 2006: 12-13).

És habitual l'ús de l'imperfet i del perfet perifràstic per a fer incursions en el passat (Pairolí 1999: 9), així com del pretèrit indefinit quan el dietarista procedeix al «recompte» de la jornada (Gomar 2006: 23). Formes verbals com el futur —per tal de donar notícia de projectes o plans del dietarista— o el condicional —amb què s'expressen les il·lusions, els esdeveniments encara incerts— també se'n troben, però, òbviament, no amb la mateixa assiduitat. En canvi, sovintegen els infinitius en seqüències enumeratives (Pomar 1997: 40) o per expressar desitjos (Pomar 1997: 54).

2. *Espai intern / espai extern: gavell de sentits i velleïtats poètiques*

«Si el temps [...] és l'eix vertical que travessa, de dalt a baix, tota l'escriptura d'un dietari, l'eix horitzontal sobre el qual se sustenta aquesta mena d'obres és l'espai [...]» (Esteve 2009: 119), d'aquí que esdevingui una referència ineludible; tant l'entorn més pròxim i immediat del dietarista —l'espai in-

terior (domèstic/familiar)— com l'espai exterior —urbà/rural—, ja sigui el lloc on viu, les seves estades i/o desplaçaments o els paratges units al record tenen cabuda en les pàgines d'un dietari.

En ocasions, el dietarista *ensenya* al lector la casa on viu o focalitza l'habitatció, l'estudi o la taula en què escriu o algunes estances de la seva llar; els espais que predominen són, però, els relatius al seu món exterior. En tot dietari podem rastrejar algun apunt paisatgístic, ni que sigui en forma de passejada o estada breu en un indret, o la incidència d'algun fenomen meteorològic. Tant el paisatge natural com la fesomia urbanística són espais percebuts des de l'òptica particular del dietarista i, enmig de les descripcions, solen traspuar estats d'ànim, sentiments, sensacions, visions subjectives carregades de significat, unides al record, per a la descripció de les quals fa valer tots els sentits. Es tracta d'indrets o paisatges, de vegades també amb figures humanes, que poden ser descrits fent un simulacre de seqüència cinematogràfica (Lledó 2009: 15) o desplegant tot un arc de pinzellades cromàtiques per mitjà de l'acumulació d'adjectius (Pairolí 1999: 12-13).

La circumstància del viatge és un altre component habitual dels dietaris; sigui quin sigui el motiu i el temps que duri el periple o l'estada, pot ocupar-ne una part substancial i, àdhuc, esdevenir-ne el motiu desencadenant. Seria el cas del *Quadern d'Astúries* de Jean Serra.

Els desplaçaments i la descripció de les diferents fases del viatge coloreixen la prosa i li donen un ritme més o menys lent, segons es recreï o no el dietarista a detallar els indrets visitats, sovint sense cap més motivació que gaudir dels paratges, dels quals ens ofereix belles i poètiques instantànies, i infondre una càrrega fortament lírica a la manifestació de sensacions i impressions experimentades.

Precisament, en aquells autors que no acostumen a concedir protagonisme a l'espai o que només hi fan al·lusions escadusseres, les poques referències estan sovint vinculades a la circumstància del viatge i es tracta quasi sempre de períples per les ciutats (E. Sòria, F. Formosa).

Hi ha dietaris en què l'enclavament en l'espai és l'eix central i en condicio-na l'estructura; l'últim d'I. Cònsul, *Tractat de geografia*, ens serveix d'exemple. En la primera part, «Petita terra», se centra en paratges on va viure la infància i l'adolescència, i en la segona, «Cor meu, el món», recull l'experiència de viatges realitzats per raons professionals; itineraris físics i també íntims que fan que l'obra, en alguns trams, resulti molt pròxima a la literatura de viatges.

Hem deixat per al final d'aquest apartat el dietari d'E. Balaguer, *La casa que vull*, no només per haver estat, fins al dia d'avui, la nostra última lectura dietarística, sinó perquè la descripció detallada dels espais «vitals» ocupa un lloc preeminent i hi trobem tot un ventall de recursos estilístics paradigmàtics. Les anotacions donen compte dels seus afers quotidians, descriuen la seva jornada —tret d'alguna pinzellada que dedica a la vida universitària— en un en-

torn rural, i és precisament aquí on llegim notes plenes de lirisme. Hi ha una atenció constant per la natura; l'oratge i els efectes que provoca en l'entorn esdevenen els protagonistes i, a més de donar un ritme pausat a la prosa, incideixen en l'estat anímic del dietarista (Balaguer 2009: 26).

Els paratges descrits constitueixen el seu *locus amoenus* (Balaguer 2009: 11). El contacte amb la natura el «predisposa a sentir una mena de palpitació còsmica» (2009: 97); allí pot practicar «aeròbic [rural] [que] passa per activitats agrícoles molt tradicionals» (2009: 45). El seu feinejar la terra, les seves llargues passejades donen peu a un desplegament de matisos cromàtics —«[...] el verd clar dels ametlers, el verd més fosc, quasi *guardiacivil*, dels pins, el verd amb perfils blanquejats dels garrofers, el verd encendregat o cendrellós dels còps d'olivera» (2009: 76)— i a una detallada expressió de sensacions auditives, olfactives, tàctils... —«[...] si el rum-rum de la formigonera no fa la seva irrupció, el silenci es combinarà amb el cant del gall i la simfonia d'algun tractor, al lluny. [...] Maig són roses perfumades, malves i matapolls florits, segadissa verdíssima i roselles decorant la terra. [...] Cels amb núvols tebis i esfilagarsats»—, així com a mots impregnats amb «ressons terrals» —«L'herba —ací en dien brossa— envaeix camins i marges amb un creixement frenètic», «Color i sabor a nyespro (nispro diu el diccionari): groc-verd-fosc-dolç» (2009: 87)— o a imatges i jocs de paraules molt reeixides —«[...] El verd sembla que entra en un període de castedat. [...] La litúrgia tardoral demana, entre l'acumulació promíscua de fulles al terra, collir [...] les últimes figues», «Una merla passa buscant algun sanglot de raïm abandonat amb el seu piuleig ebri» (2009: 148).

3. *Fragmentarisme: cruïlla d'escriptures*

El dietari és una obra constituïda per agregació d'anotacions que es juxtaposen; l'estructura fragmentària és un dels seus signes d'identitat. Cadascuna de les anotacions, d'extensió irregular, representa la unitat mínima identificable i pot mantenir la seva autonomia i independència; és a dir, encara que entre alguns fragments pugui haver-hi continuïtat o una *història* mínima, no ha de tenir necessàriament un lligam temàtic ni formal amb l'anterior o posterior. La unitat i la coherència del dietari s'obté de la *suma* de fragments.

La conseqüència directa d'això és, com hem apuntat inicialment, que estem davant d'un gènere capaç d'assimilar un ampli ventall de modalitats textuais (Garí 2001: 7). En les seves pàgines *confraternitzen* la prosa narrativa —per explicar anècdotes, vivències, per rememorar—, la prosa poètica —lligada a la descripció o a l'expressió d'estats d'ànim i sensacions—, la prosa discursiva —explicació o argumentació amb què s'expressa una idea o un pensament—, la prosa dialògica —emana de la conversa del dietarista amb ell mateix o amb el lector, o bé de la inclusió d'altres converses sentides i transcrites en estil di-

recte—, al costat del discurs *endogàmic*, tant en la vessant *metadietarística* com intertextual. Pot incloure poemes, propis i aliens, narracions embrionàries, aforismes (alguns quasi es podrien considerar microrelats), entrades que semblen articles o assaigs, citacions literals (més o menys llargues, comentades o no), apunts i comentaris sobre les lectures, digressions i, fins i tot, materials inesperats; tot plegat una bona mostra de la variada naturalesa textual que el conforma. La juxtaposició de fragments que provoca una sintaxi entretallada dona lloc a repeticions, que faciliten la cohesió interna, i força un ritme de lectura també discontinu (Esteve 2009: 393). Tot —o quasi— hi cap, en un dietari; ara i aquí, però, malgrat la quantitat de *material* que ens proporciona el nostre *corpus*, no podem fer més que donar-hi una ullada il·lustrativa molt succinta.

Començarem amb un breu esment als dos dietaris d'E. Sòria, per la destresa amb què combina els registres estilístics al llarg de les seves pàgines, així com per la qualitat de la seva prosa. En els dos de F. Formosa conviuen estretament reflexions derivades de la seva polifacètica activitat creativa, alhora que ens permeten presenciar els estats anímics (Formosa 2005a: 99). Les referències al dia a dia són el context mínim per donar peu al comentari d'un llibre, una pel·lícula, o deixar anar un pensament, una impressió sobre algun fet. També hi tenen cabuda textos d'altri, ja siguin citacions, fragments que està a punt de traduir, versos, ressenyes de llibres que llegeix, o podem assistir al procés de traducció d'un poema (2005a: 112-114). Entre les anotacions trobem textos ben curiosos, com la programació teatral de Stuttgart, la llista de llibres que ha llegit en un any o la d'activitats que ha de realitzar «en una setmana i mitja», totes relatives a la professió (2005a: 148-150, 164-165, 181-182). En *El somriu-re de l'atzar* transcriu, a més, somnis i, fins i tot, una «carta» adreçada a Montserrat Roig (Formosa 2005b: 136-137, 144-146).

Enmig de les reflexions filosòfiques, en sintonia amb els eterns dubtes que envolten l'home, com suggereix el títol, *L'enigma*, M. Pairoli (1999: 69, 131) hi intercala breus apunts poètics descriptius. Lluny dels temes transcendentals o d'interès que llegim a les pàgines dels bons dietaris, el que ens explica E. Torres de la seva vida quotidiana o de l'actualitat política, social i literària a *Dia a dia* resulta més aviat trivial, però el que desmereix el dietari són, sobretot, algunes de les anotacions que hi afegeix: transcripcions literals de cartes (Torres 2006: 30) o titulars i articles de premsa, fragments de capítols de llibres d'altres autors, de pròlegs també aliens o de pàgines web, d'obres pròpies o diàlegs sense rellevància (2006: 29). No ens estalvia tampoc alguns fragments del seu dietari anterior (2006: 42); transcriu, fins i tot, anuncis o «frases» que veu anant pel carrer: «Llegit a la paret d'una torreta “okupada”: “Akí se celebrarà un chou”» (2006: 136). La seva prosa no va més enllà del nivell estàndard i tampoc no es prodiga en velleïtats poètiques.

Com l'angèlica de R. Guillem no es pot dir que sigui un dietari íntim, més aviat acaba les seves notes amb una mena de reflexions, però és destacable la

qualitat de la seva prosa. Els comentaris sobre llibres que llegeix i les reflexions literàries —algunes semblen més aviat ressenyes o són quasi un breu assaig; per exemple, les entrades que fa sobre alguns poetes (2007: 106-113, 114-117)— sovintegen davant les escassíssimes referències a fets personals i quotidians o de l'època.

El to confessional, càustic, desenganyat i pessimista del dietari de G. Simó queda ben manifest ja d'entrada (2005: 19). Concebut com un reducte que es construeix per refugiar-se d'un món que li resulta hostil, evoca estats d'insatisfacció o d'infelicitat que vessen en les seves planes i no té pudor de «despullar-s'hi». Denota una propensió prou generalitzada a emprar una prosa enumerativa, de frase breu, per fer la crònica de la seva quotidianitat, la qual cosa li dóna un ritme entretallat: «Solitud, aïllament. Malfiança de tothom. Negativisme. Morenes desfermades. Cap perspectiva. Determinació de deixar d'ocupar-me mentalment d'aquest país. A l'institut, silenci, discreció summa. Fer la feina i desaparèixer» (2005: 133).

Ben diferent és l'estil prosístic de T. Mollà a *Al pas dels dies. Quadern d'entretemps*, lleuger i de to irònic i desimbolt. Recorre a les citacions, però sense caure en la pedanteria i en la pretesa transcendència d'altres dietaristes (com ara J. M. Boixareu, al seu *Dietari d'estiu amb pinzellades de tardor*). Ho compagina amb temes més transcendents i amb reflexions; empra també un to «narratiu» fluid. Denúncia i crítica implícites les posen de manifest el sarcasme i la ironia amb què explica certs esdeveniments; en ocasions, arriba al registre col·loquial (Mollà 2007: 37-38).

L'estil entretallat d'alguns dietaris —molt patent en les anotacions del *Dietari 1997-1998* de V. Villatoro que enceten verbs i substantius— contrasta amb els llargs períodes prosístics amb què estan redactats altres, prosa discursiva en què predominen les frases afirmatives que s'allarguen a base d'aposisicions per aclarir o matisar, disquisicions sobre conceptes artístics o filosòfics. D'altra banda, l'actitud interrogativa és força freqüent en la prosa dietarística: els dietaristes formulen sovint preguntes retòriques —«Per què m'inspira sempre simpatia el creador que lluita contra l'adversitat per arribar al punt en el qual prova de realitzar-se?» (Pomar 1997: 24); «¿Per què hem assumit l'essència més mesquina i miserable de l'època economicista que ens ha tocat viure?» (Gomar 2006: 25)— amb el propòsit de transmetre les inquietuds del *jo* o suscitar reflexions, encara que, de vegades, no són sinó llocs comuns, no exempts de «moralina» i una mostra d'estil inútilment declamatori (Boixareu 2008: 48, 68). Són freqüents així mateix les exclamacions, ni que sigui com a expressions espontànies, i poden constituir elles soles una anotació (Pomar 1997: 47, 52; Gomar 2006: 25, 71).

Hi ha dietaris que desplacen el seu interès sobre el procés de creació. Un exemple paradigmàtic és el de B. Fiol: *Entre Cavorques i Albió*. Com a «quadern d'escriptor» conté tota mena de «documents»: llistes de lectures projec-

tades, apunts crítics sobre llibres llegits o notícies sobre l'edició de les seves obres, aforismes, esborranys poètics, citacions i notícies sobre la vida literària, traduccions de fragments d'altri, reflexions teòriques... i una cosa ben insòlita en el gènere: notes a peu de pàgina. L'aparent falta de lligam i la barreja de registres, que potser en un altre dietari aniria en detriment de la qualitat, queda plenament justificada pel fet de tractar-se d'un «work in progress», en paraules de l'autor.

Quant als recursos estilístics, no podem dir que n'existeixin d'específics per a la prosa dietarística, sinó que aquests han estat adoptats pel gènere; a més d'una àmplia amalgama de tipologies textuais, el dietarista pot anar *engalanant* la seva prosa amb múltiples figures retòriques: sinestèsies, personificacions, paradoxes/antítesis, comparacions, enumeracions, bimembracions, alliteracions, metàfores..., que no ens podem detenir a analitzar (Pomar 1997: 51; Rovira 2004: 18, 22; Gomar 2006: 28, 30, 147).

4. *Veus i mirada: un Jo a la recerca d'un Tu*

El *jo* del dietarista constitueix el fil conductor del dietari, la veu que dona coherència i unitat al conjunt de textos de què consta. Pot ser una mirada atenta, amatent, encuriosida, escèptica..., que plasma sensacions, fets, vivències, opinions, judicis, reflexions... i ens remet a l'autor real que existeix fora del text. El *traç* de l'escriptura va perfilant la seva identitat i la seva manera de veure el món.

Tot i que un cert esbós biogràfic o detalls sobre la quotidianitat, en major o menor proporció, són aspectes que segueixen apareixent en un dietari, avui en dia, en general, el dietarista ens parla més de la seva faceta professional/pública que de la seva vida privada.

El *jo* en primera persona del singular és el que se segueix imposant, si bé, en algunes ocasions, cedeix la paraula a altres *veus*, malgrat que el referent continua sent el mateix dietarista, que opta per distanciar-se i veure les coses des de fora. La segona persona del singular —«Aquesta alzina que contemples cada dia arrela al marge de molt abans que tu nasquessis [...]» (Pairolí 1999: 97)— i/o del plural —«Hauríeu dit que vèieu pujar [...]» (1999: 89)—, poden conuiu estretament amb el *nosaltres* o amb la impersonalitat de la tercera persona del singular que, en aparèixer en textos més aviat narratius, provoca efectes clarament ficcionals (Pomar 1997: 58-59). Alguns autors aconseguen que en les seves anotacions tinguin cabuda una autèntica polifonia de veus, un artifici estilístic que s'ha convertit en distintiu del dietarisme recent (Guillem 1992: 34-35; Gomar 2006: 127-128, 183).

Un punt de vista vacil·lant és ben manifest en el dietari de B. Fiol. Ell mateix explica el perquè d'aquesta «pluralitat»: «Un dietari no té per què ser for-

çosament un monòleg; també pot ser un diàleg entre els integrants de la colla dels jos en plural» (2007: 77). Malgrat que en el seu dietari dialoguin diversos jos, és molt conscient que hi ha d'haver un destinatari (2007: 26), perquè que un autor pensi en la publicació de la seva obra implica que tingui present el lector; entre ells dos han de firmar un «pacte». L'autor, per la seva banda, es compromet a dir la *veritat* sobre ell mateix, cosa que crea unes expectatives de lectura en el receptor, encara que tots dos saben que aquesta pretesa *sinceritat* no deixa de ser una convenció bàsica del gènere (Cassany 2007: 50). De vegades, la referència al lector es constata de manera ben explícita i l'autor li vol fer una advertència sobre el dietari que es disposa a llegir (Pairolí 1999: 9-10). «Tarannà conversacional» —autor/lector— que, tot i quedar reflectit ja des del títol del primer dietari, *Mentre parlem*, E. Sòria (1991: 17) reconeix que «[...] es tracta, senzillament, de fer literatura. A partir d'ací, assumir la sinceritat com el que és: una convenció —vital— del gènere». En això rau part de la *màgia* i un dels màxims atractius d'aquests textos (Madrenas/Ribera 2007: 483).

«¿Fins a quin punt és possible d'escriure sincerament coses *íntimes*?», es pregunta G. Simó (2005: 69): «els sentiments són impressions puntuals i sintètiques, la llengua és lineal i successiva. Per al sentiment, l'afirmació i la negació poden ser simultànies; per a la llengua només poden ésser consecutives». Pel que fa al lector, no deixa de sobtar el seu canvi de parer sobre això: «[...] l'únic lector que m'interessa som jo mateix» (2005: 64), escrivia l'any 1982; mentre que el 1987 pensa en un destinatari: «[...] jo no l'he escrit per a mi mateix, [...] sinó per a una intel·ligència prou generosa perquè pugui suportar-lo sense queixar-se: per a un lector miraculós, en una paraula» (2005: 89-90).

A part de les referències explícites al receptor extratextual, anònim, desconegut (Gomar 2006: 77, 151), el dietarista, per mitjà de l'ús de l'apòstrof i del vocatiu, pot interpellar també un destinatari conegut. És el cas de *Diari de tardor* que J. Ferran dedica a la seva dona morta, concebut, precisament, per *parlar* amb ella i d'ella (Ferran 2008: 197) des del convenciment que contra la mort s'hi lluita amb l'exercici de la memòria.

...I UNA ADDENDA

Malgrat que es pugui considerar «el dietari [com] la forma menys postissa d'escriptura» (Baixauli 2008: 12), per molt que s'aproximi al registre estàndard i que la seva prosa sembli espontània —atès que el material amb què treballen els dietaristes està fonamentalment extret de la realitat i fa referència a esdeveniments puntuals—, malgrat que els dietaristes vulguin simular la simultaneïtat fet-escriptura, el cert és que som davant d'un gènere literari codificat i que, com a tal, sempre comporta *reescriptura*. És evident que el grau d'elaboració formal varia segons els tipus de dietaris, però, tant si volen dissimular els arti-

ficis com si potencien les pretensions estètiques, els dietaristes són conscients d'estar fent literatura i saben que és, precisament, l'elaboració formal el que converteix el seu text en literari (Mollà 2001: 8-9).

Davant la quantitat de títols que ha inundat el mercat d'un temps ençà, aprofitant el boom del gènere, no ens podem estar de concloure amb aquestes paraules de Xulio Ricardo Trigo: «[...] els lectors exigeixen —o haurien de fer-ho— literatura. Sovint», massa sovint, matisariem per part nostra, «reben a canvi porcions de realitat mancades d'un procés literari» (Formosa 2005a: 10).

DOLORS MADRENAS TINOCO / JOAN M. RIBERA LLOPIS

BIBLIOGRAFIA

- Baixauli 2008: Manuel BAIXAULI, *L'home manuscrit*, 2a ed., Barcelona, Proa.
- Balaguer 2009: Enric BALAGUER, *La casa que vull. Diari*, Tarragona, Arola.
- Boixareu 2008: Josep M. BOIXAREU, *Dietari d'estiu amb pinzellades de tardor*, Lleida, Pagès.
- Cassany 2007: Enric CASSANY, «De dietaris i d'un dietari», *Els Marges*, 82, 47-55.
- Cònsul 2008: Isidor CÒNSUL, *Tractat de geografia*, Barcelona, Empúries.
- Esteve 2009: Anna ESTEVE, *El dietarisme català entre dos segles: una panoràmica i alguns exponents*, tesi doctoral, Universitat d'Alacant.
- Ferran 2008: Jaume FERRAN, *Diari de tardor*, Barcelona, Edicions 62.
- Fiol 2007: Bartomeu FIOI, *Entre Cavorques i Albió. Un dietari*, Palma, Moll.
- Formosa 2005a: Feliu FORMOSA, *A contratemps. Diaris*, València, Perifèric.
- 2005b: Feliu FORMOSA, *El somriure de l'atzar. Diaris II*, València, Perifèric.
- Garcia-Oliver 2007: Ferran GARCIA-OLIVER, *El vaixell de Genserik. Dietari 2004-2005*, Barcelona, Proa.
- Garí 2001: Joan GARÍ, *Les hores fecundes*, Alzira, Bromera.
- Gomar 2006: Rafa GOMAR, *Vianant*, Barcelona, El Cep i la Nansa.
- Guillem 1992: Ramon GUILLEM, *La cambra insomne*, València, Eliseu Climent.
- 2007: Ramon GUILLEM, *Com l'angèlica*, Mallorca, El Gall Editor.
- Lledó 2009: Eulàlia LLEDÓ, *La línia de flotació. Dietari intermitent*, Tarragona, Arola.
- Madrenas / Ribera 2007: Dolors MADRENAS / Joan M. RIBERA, «Entre el dietarisme, la memòria i la indefinició genèrica: cap a un nou concepte de diari/dietari?», Joan Borja / Ximo Espinós / Anna Esteve / M. Àngels Francés (ed.), *Diaris i dietaris*, València, Denes, 479-495.
- Mollà 2001: Toni MOLLÀ, *Espill d'insolències*, Alzira, Bromera.
- 2007 Toni MOLLÀ, *Al pas dels dies. Quadern d'entretemps*, València, Perifèric.
- Pairolí 1999: Miquel PAIROLÍ, *L'enigma*, La Campana.
- Pomar 1997: Jaume POMAR, *El temps que fuig (estiu 1991 - hivern 1992)*, Mallorca, Moll.
- Rovira 2004: Pere ROVIRA, *Diari sense dies (1998-2003)*, Barcelona, Proa.
- Serra 2008: Jean SERRA, *Quadern d'Astúries*, Palma, Documenta Balear.
- Simó 2005: Guillem SIMÓ, *En aquesta part del món. Dietaris, 1974-2003*, Pollença, El Gall Editor.

Sòria 1991: Enric SÒRIA, *Mentre parlem. Fragments d'un diari iniciàtic (1979-1984)*, Barcelona, Edicions 62.

— 2005: Enric SÒRIA, *La lentitud del mar*, Barcelona, Proa.

Soriano 2008: Joan Ignasi SORIANO, «Entrevista amb Enric Balaguer», *Capicua*, 7 (novembre), 5.

Terricabras 2007: Josep-Maria TERRICABRAS, *Idees de combat. Dietari inconvenient*, Girona, Accent.

Torres 2006: Estanislau TORRES, *Dia a dia*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Villatoro 2007: Vicenç VILLATORO, *Dietari 1997-1998*, Palma, Lleonard Muntaner.